

KRISTIJAN AJZERT

HIM I TINTIN

ODMOR U SEVERNOJ KOREJI

Preveo s nemačkog
Slobodan Damnjanović

Laguna

Naslov originala

Christian Eisert
KIM & STRUPPI
Ferien in Nordkorea

Copyright © by Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin.
Published by ullstein extra Verlag

Photographies © Christian Eisert

Translation copyright © za srpsko izdanje 2015, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za A.

Nestali grad

„**K**o želi da izađe pred kartu?“, upitao je gospodin Tomas na času geografije. Po rasporedu je u stvari bila matematika, ali se očekivala jedna delegacija: ministar prosvete Severne Koreje Ri Džong Džu i zamenik ministra prosvete NDR; ministarka prosvete Margot Honeker u tom trenutku bila je zauzeta nekim važnijim stvarima.

Javiše se dve devojčice i jedan dečak.

Debeljuškasta Sendi nije dolazila u obzir. Jasno se videlo da je njenu plavu i retku kosu ošišala majka, koja nije imala nimalo frizerskog dara. Osim toga, Sendi nije nosila propisanu pionirsku bluzu već samo običnu plavu majicu. Druga je bila Nensi. Njena gusta plava kosa bila je upletena u debelu kiku koja joj je dopirala do struka, a pionirska marama joj je bila u besprekornom stanju. Nensi je bila savršena, ali je već ranije prilikom posete jedne delegacije nastupila u ulozi predstavnika učenika. Kada bi opet bila u prvom planu, izgledalo bi da NDR ima samo jedno pametno dete.

I tako je izbor pao na dečaka. On je nosio naočari čiji je ram bio nešto veći nego što je trebalo da bude. Pionirska

bluza i marama nisu bile u tako savršenom stanju kao kod Nensi, ali su ipak mogle da prođu.

Gospodin Tomas je dao poslednja uputstva i pritom je sa tri i po prsta desne ruke – palac i pola kažiprsta izgubio je kao dečak, kada je pravio prangije za Novu godinu – proverio da li mu je zakopčan šlic na pantalonama. Odeljenje se za dve godine naviklo na taj njegov gest, koji se redovno ponavljao; isto kao što se naviklo na tragove od krede na tom mestu.

Sledećih nekoliko minuta i on i odeljenje u tišini su čekali da iznenadna poseta prekine njihov sasvim uobičajen čas. Na tabli je pisalo: „Geografske širine i dužine“, a ispod toga koordinate „Berlina, glavnog grada Nemačke Demokratske Republike“. Nedostajale su koordinate Pjongjanga, glavnog grada KNDR. To je bio natpis na tabli gospodina Tomasa koji je mogao da se pročita. Najzad je neko zakucao na vrata. Gospodin Tomas je bez ikakvog uvoda rekao:

„Danas ćemo obrađivati geografske širine i dužine. Ko će nam reći gde se nalazi Pjongjang?“ A onda je zastao i sasvim zbunjeno rekao: „Oh, pa to neko kuca na naša vrata.“

A na vratima se pojavila crvena punda naše direktorke. „Samo nastavite, kolega.“ Direktorica, njen zamenik, dvojica nepoznatih ljudi u svetlosivim odelima i tri Korejca u tamnosivim odelima, jedno za drugim, prošli su duž zida učionice i stigli do njenog kraja. Severnokorejci su svi imali isti razdeljak na kosi. Jedan od njih se nasmešio otkrivajući niz nepravilno poređanih zuba; bio je to Ri Džong Džu lično.

A na drugom kraju učionice, tamo pored zidnih novina posvećenih Međunarodnom danu deteta, nalazila se, naravno sasvim slučajno, prazna klupa sa dve stolice. Direktorica i Ri Džong Džu zauzeli su svoja mesta. A iza njih se načeo jedan od preostale dvojice Korejaca; bio je to prevodilac.

Učitelj je prozvao onog dečaka i postavio ga ispred karte. Kakva gomila šarenih zemalja! Sovjetski Savez označen ružičastom bojom; pa zeleno obojene Sjedinjene Države; pa mala NDR nebeskoplave boje. Dečak je na sebi osećao poglede prisutnih – odeljenja, delegacije i pogled gospodina Tomasa. Zurio je u kartu ispred sebe. Posmatrana izbliza, karta sveta je delovala sasvim nepregledno.

„Pa!“, reče gospodin Tomas sa naglašenom veselošću, koja je bila u suprotnosti sa podrhtavanjem njegovog glasa, „sada kreni sleva nadesno. Od Evrope ka Aziji.“

Prevodilac prenese njegove reči.

Ali taj dečak nikada nije umeo da bez oklevanja pogodi koja mu je desna a koja leva strana. Bio je kao ošamućen. Naočare su mu skliznule s nosa. On ih kažiprstom vrati nazad, pa se glupavo zagleda u gospodina Tomasa. A on je petljao oko šlica i očima pokazivao na drugi kraj karte. I to je pomoglo.

Dečak je Kinu brzo pronašao. Žuta podebela mrlja postavljena ispod ružičastog Sovjetskog Saveza. A odmah zatim pokazao je na Korejsku Narodnu Demokratsku Republiku – KNDR.

Svi odahnuše; pa i prevodilac.

„A sad bismo želeli da čujemo“, uključila se direktorka iz poslednje klupe, „na kojoj se geografskoj širini i dužini nalazi Pjongjang.“ I ona je umesto „p“ izgovorila „f“.

Prevodilac prenese njen zahtev, a Ri Džong Džu s odobravanjem klimnu glavom. I deblji od dvojice svetlosivih drugova klimnu glavom. Verovatno je to bio zamenik Margot Honeker.

Dečak je blenuo u Korejsko poluostrvo. Taj komad zemlje je ličio na morskog konjića. Severnokorejska izdužena njuška pružala se odozgo nadesno, a ispod nje izbočilo

se južnokorejski trup. Nedostajao je rep, koji kao da je bio odsečen. Severna i Južna Koreja – morski konjić koji kuka zbog bolova.

Boje i linije, slova i brojke. Sve se to izmešalo. Dečaku tada na pamet pade ogromni tobogan koji se nalazi tu negde, u glavnom gradu Severne Koreje. Prethodnog dana učenici su, u bioskopu *Sojuz*, gledali film o KNDR. Na dečaka je najveći utisak ostavio tobogan u duginim bojama, poklon Velikog vođe Kim Il Sunga korejskoj deci.

Stvar koja se nije mogla dobro iskoristiti u zaključnom razgovoru o filmu. Bolje bi bilo da se pomene neka tekovina komunizma, koja pokazuje kako sve stalno napreduje.

Iza sebe je čuo šapat i škripanje klupa. Pokušao je da se koncentriše. Zatvorio je oči, pa ih opet otvorio. Ništa nije pomoglo. Šarena zbrka bila je i dalje na istom mestu. Dečak se okrenuo ka odeljenju. Zavladao je mrtva tišina. Na licima drugova i drugarica videlo se saučešće, ali i zloradost i sreća što nisu na njegovom mestu. Usta su mu se potpuno osušila. Jedva se čulo kad je rekao: „Ne mogu da nađem.“

I to se odmah prevedo. Ri Džong Džu zareža od nezadovoljstva.

Dečak je čuo kako gospodin Tomas izgovara Sendino ime i video kako ona priča i tumači kartu i kako na taj način spasava čast odeljenja, škole i čitave Nemačke Demokratske Republike. I zakleo se da o tome nikad neće ni reč progovoriti.

Iznad duge

Na Trgu Bokshagener drveće je u zimsko jutro ispružilo svoje ogolele grane. Jato vrana polete uvis. Umotane majke vodile su svoje potomke kroz ulice oivičene starinskim zdanjima. Njima se ranije širio miris uglja.

Radno mesto se, prvi put, nalazilo na novoj adresi Filmske akademije. Dok su učesnici mog seminara, posvećenog komediji, ćaskajući zauzimali svoja mesta, ja sam ukucao sledeću poruku:

Danas radim u tvojoj blizini. Možemo zajedno da odemo na ručak.

U zlo doba stiže i njen odgovor:

Kijam i kašljem. Imam groznicu. I tri puta dnevno uzimam lekove.

Za vreme podnevne pauze odjurio sam u obližnju apoteku i kupio šumeće tablete od eukaliptusa, čaj od žalfije i čaj

od zovinog cveta. Zatim sam prešao preko najbližeg raskršća i kroz veliku kapiju ušao u donje dvorište. Ustrčao sam uza stepenice i nekoliko sekundi kasnije opet bio na ulici, ali bez kutijica kupljenih u apoteci. Na januarskom suncu ukucah u mobilni:

Pogledaj ispred ulaznih vrata. Pozdrav...

U četiri po podne stiže i odgovor:

Našla sam ih. Baš si srce. Eukaliptus je odličan. Šaljem ti jedan kijavičavi poljubac... Kako to da nisi zvonio?

Od učesnika seminara zatražio sam da napišu deset sklonosti jednog debeljka, pa mi je ostalo vremena da odgovorim:

Bojao sam se zaraze.

Neposredno pre završetka vežbe stiže odgovor:

Pa bilo je jasno!

Uprkos tome, četiri sata kasnije sedeli smo u njenoj dnevnoj sobi. Na prozoru se ogledala svetlost iz mirišljave sveće na stolu.

„Negde sam imala hiruršku masku za lice. Hoćeš li da je staviš?“ Uspelo joj je da ove dve rečenice izgovori između tri napada kašlja. Sedela je u pročelju hrastovog stola, dugog tri metra. Ja sam sedeo na suprotnoj strani i njenog labradora mazio po glavi. „Trebalo bi da od tvoje gazdarice zatražim da prestane da diše? Zbog bakterija.“ Pas je nakrivio glavu i razmislio. Zvao se Ujka Sem. Njegova gazdarica se nasmejala.

Uprkos jadnom stanju u kome se nalazila i odeći za džogiranje koja je landarala oko njenog tela, u sebi je imala više finoće nego svi žitelji Fridrishajnerskog kvarta. Upoznali smo se pre pet godina kada sam se u opštoj gužvi na jednom prijemu okliznuo na lakovanom parketu i svoj sok od pomorandže prosuo na njen skupi *ao dai*, tradicionalnu vijetnamsku haljinu od svile, prvi put obučenu specijalno za tu priliku. Tada je ona opet postala svesna svojih korena. Tan je, naime, bila Vijetnamka. Iz potonje korespondencije preko imejla, posvećene računu za hemijsko čišćenje haljine i razornoj snazi soka od pomorandže, rođeno je naše izuzetno prijateljestvo, koje i danas traje. Nekoliko meseci kasnije poklonio sam joj novu pločicu za ulazna vrata na kojoj je pisalo *Tan Hoang*.

Da je onda nosila frizuru kakvu ima danas, svakako je ne bih prevideo i ne bih sok od pomorandže prosuo na nju. Svoju dugu tamnu kosu Tan je podigla uvis i vezala crvenom trakom, ispod koje je virilo nekoliko pramenova. Svaki put kad bi se snažno zakašljala taj crveni toranj se klatio čas na jednu čas na drugu stranu. Umesto uobičajenih kontaktnih sočiva, večeras je nosila naočari sa zatamnjenim staklima, čiji je ram bio preveliki za njen mali nos. „Sigurno si gladan. U frižideru ima dosta toga za jelo.“

„Sa mesom?“

Umesto odgovora, pogledala me je preko naočara i zakolutala očima, što je otprilike značilo: „Kakvo glupo pitanje“, pa je rekla: „Imam tikvice i plavi paradajz.“

Napravio sam izraz lica pih-i-to-mi-je-nešto. Ona otvori kutiju marlbora. „Onda čaj?“

Klimnuo sam glavom.

„Mogu li da zapalim?“

„Što pitaš? Pa ovo je tvoj stan.“

„Pitam zato što pušim pored otvorenog prozora.“

Imala je nameru da otvori prozor i ledeni vazduh pusti u sobu. Odmah sam se pobunio. „Ti prizivaš smrt! S jedne strane nikotin, s druge hladnoća.“

„Misliš, *ti* prizivaš smrt.“ Čuo se zvuk njenog upaljača. Ali prozor je ostao zatvoren. Meni se po glavi vrtela ideja za novu poslovicu koja će sadržati reči „kiša“, „streha“, „kuga“ i „kolera“. Ona je kašljala, borila se za dah, i najzad rekla: „Zeko. Ne piješ, ne pušiš, sediš kraj tople peći. Kako Izabela izdržava sa takvim razmaženkom, takvim pekmezom?“

Izabela je moja devojka. Radije ne bih sada pričao o njoj. Jer ćemo se onda posvađati zbog pitanja zašto sam ja, Berlinac, izabrao baš tu Švabicu. Moj ljubavni život, isto kao i Tanin, bio je prepun turbulencije. Redovno smo jedno drugom plakali na ramenu, nekad zbog problema sa svojim partnerima, a nekad zato što smo se rastali od njih. Naše prijateljstvo pak bilo je postojano. I pored toga što nas je mnogo toga razdvajalo. Na primer, odnos prema toploti.

„Otkud ti to? Prvo i prvo, napolju je minus četrnaest, a drugo i drugo, ja sam u životu svašta prolazio.“

„Ja sam tri dana provela u Sahari.“

„A ja sam četrnaest godina živeo u NDR.“

„Gotovo sam potpuno dehidrirala.“

„A ja sam bio pionir.“

Ona je isпустиła oblak dima. „Baš je to opasno! Biti pionir u školi 'Telman'.“

„Moja se škola zvala *Škola prijateljstva između Nemačke Demokratske Republike i Korejske Demokratske Narodne Republike*.“

„Molim?“

Ponovio sam ime svoje škole. Sada brže nego prvi put. Kad sam bio đak, od imena škole napravili smo brzalicu i

takmičili se ko će brže da je izgovori. Naravno, ne javno da nas svi čuju.

„I šta ste tamo pravili? Tenkove od pirinča?“

„Ne, dočekivali smo prijateljske delegacije i vitlali elementima za mahanje.“

„Elementima za mahanje?“

„Da, suncokretima od plastike, koji su se rasturali čim malo žešće mahneš.“

Iz njenih grudi i grla probi se nekakav promukli lavež. Ujka Sem nabra čelo. Šta li to njegova gazdarica želi da mu kaže? Ja ga blago umirih. „Sve je u redu: ona se to samo smeje.“ A onda joj objasnih u čemu je stvar: „Moja škola je imala najduže ime u čitavoj NDR. A sećam se i jednog impresivnog filma, koji sam gledao u bioskopu *Sojuz*, o Kim Il Sungovom toboganu duginih boja.“

„Severnokorejci se klizaju na dugi?“

„Da, boje su put.“

„Zeko, mislim da ti je toplota malo udarila u glavu, pa...“

Tan je *Zeko* zvala one koji su joj posebno dragi. Mene je tako prozvala još onda kada sam se okliznuo na lakiranom parketu. Tačnije, prozvala me je Kunić. Ali o tome nismo rado pričali.

Plamen mirišljave sveće na hrastovom stolu povremeno se povijao. Verovatno je kroz neki od prozora u sobu ulazio hladan vazduh. Pomazio sam Ujka Sema. Tan je ugasila cigaretu. „Kad bih napravila fotografije Kim Il Sungovog tobogana duginih boja, to bi bila velika stvar.“

„Mogla bi da dobiješ nagradu za njih“, dodao sam. „Uz to i dobar honorar.“ Tan je, naime, po struci foto-reporter.

„Osim ako nisi sve izmislio“, pogleda me ona sumnjičavo.

„Činjenica je da toga nema na internetu.“

„Vidi...“, Tan se zakašlja.

„Onda moramo otići na lice mesta“, rekao sam. „Nezavisno od tobogana, oduvek sam želeo da vidim Severnu Koreju. Konačno, danima smo vežbali da Kima ne pomešamo sa nekim drugim. To ne bi trebalo da bude sasvim uzalud.“

Tan naduva obraze i lagano kroz stisnute usne ispusti vazduh.

Ali ima tu jedna začkoljica. Mada sam već bacio udicu. „Tu postoji veliki problem, draga moja. U Severnu Koreju novinare ne puštaju.“

„Meni se čini mnogo veći problem da tvoju švapsku lepicu ubedim da te pusti da putuješ sa mnom.“

„To, dakle, znači...?“

Tan je kinula.

A to kivanje je značilo: „Hajde da pokušamo...“

Osam nedelja kasnije Izabela i ja smo stajali u zgradi aerodroma. „Vратиćeš se živ i zdrav, zar ne?“

„Ne želiš da plačeš?“

Izabela se priljubi uz mene.

Pomazio sam je po plavoj kosi.

Osim mene, samo još jedna putnica nije ušla u avion. „Ostaješ ili krećeš sa mnom?“

„Izabela, vreme je...“ Osloboodio sam se njenog zagrljaja. Ona klimnu glavom. Hrabro i bez reči. Rastavimo se. Na pamet mi padoše karikature sa debeljuškastim zaljubljenim parovima: „Ljubav je...“

Ljubav je kad voljenog čoveka pustiš da otputuje u Severnu Koreju. U zemlju kojom, ako je verovati novinarima, vlada jedan umobolnik.

Za svaki dan svog odsustva napisao sam po jedno pismo za Izabelu, i sakrio ih ispod njenog jastuka. Svakog jutra

imaće velike muke da pročita ono što sam joj napisao. Moj rukopis je izuzetno nečitak.

Možda je ljubav i to kada voljenog čoveka pustiš da sa drugom ženom ode na dalek put. Od Berlina do Abu Dabija, od Abu Dabija do Pekinga, a onda dalje, i to uvek sa Tan. Ali ona se više nije tako zvala.

Slepe letelice

Avionska se vrata zaključaše. Ču se neka kineska rečenica koja je otprilike značila: „*Boarding completed*“ ili: „Sada ste upali u zamku.“

„Dakle, sada više nema nazad“, reče moja saputnica. I ustade.

„Radije ostani da sediš“, zamolio sam je.

„Ako je to zabranjeno, oni će me svakako odmah ustreliti.“

„Neće.“

„Neće?“

„To će učiniti posle sletanja.“

„Blesavko jedan“, i premesti se na sedište sa druge strane prolaza. Iz Berlina smo krenuli u četvrtak uveče, a sada je petak, rano popodne. Počela je poslednja etapa našeg puta.

Boing je krenuo niz pistu, a dve kineske stjuardese davale su nam neophodna bezbednosna uputstva. Hladno i odsečno. Pekinški smog je sakrio od naših pogleda hangare i glavnu aerodromsku zgradu. Kao da je svet nestao.

Naša letelica je stigla na polazište. Zaustavio sam dah. Turbine su zaurale, avion se zatresao... i pojurio napred. Polja

---

prekrivena požutelom travom smenjivala su se ispred naših očiju. Grmljavina točkova je utihnula. Bili smo u vazduhu.

„Sandra, Sandra, Sandra.“ Od samog poletanja u pravilnim razmacima ponavljao sam u sebi Tanino novo ime, na koje sam tek morao da se naviknem. Pritom, ono uopšte nije bilo novo. Tan samo već više od pet godina nije koristila svoje nemačko ime.

„Sandra, Sandra, Sandra.“ Ako tu uprskam, to bi moglo da bude opasno po život.

Prethodnu noć smo proveli u vazduhu, uglavnom budni, a preko dana smo pokušavali da veselost održimo kratkim izletom do centra usputnih gradova u koje smo sletali. Odlučili smo se za jednu inostranu kompaniju koja u ovom trenutku održava liniju sa Severnom Korejom. Za *Air China*, koja tri puta nedeljno leti na liniji Peking–Pjongjang. Isto toliko puta leti i severnokorejska kompanija *Air Koryo*. Ali često, i to posebno zimi, zbog nedostatka putnika, izostanu i ovi letovi.

Naravno, samo su dve letelice *Air Koryo* sasvim ispunjavale stroge evropske standarde bezbednosti. Osim relativno novih tupoljeva i Tu-204, za ostale njihove letilice evropski vazdušni prostor je zatvoren. Pošto nismo bili sigurni kakvim će nas letelicama Severnokorejci prevoziti, rešili smo da ovaj rizik isključimo. Krenuli smo drugim avionima.

Ne može se pouzdano reći koliko turista godišnje poseti Severnu Koreju. Vlast tvrdi kako ih ima vrlo mnogo, ali to čini da bi podigla ugled svoje zemlje. Tuoperatori iz istog razloga tvrde upravo suprotno. Vođa zemlje Kim Džong Un izjavio je 2012. da će u Severnu Koreju u najbližoj budućnosti godišnje dolaziti i po sto hiljada turista. Gledano aritmetički, to znači da će u tu zemlju svakog dana ući po dve stotine sedamdeset i četiri putnika. Trenutno nema toliko ljudi koji žele da svoj odmor provedu u Severnoj Koreji. U vreme našeg putovanja,

prema nezvaničnim procenama, ovu zemlju godišnje poseti između četiri i pet hiljada turista sa Zapada. Kelnsku katedralu svakog dana u proseku obiđe oko šesnaest hiljada ljudi.

Otići na odmor u Severnu Koreju, samo po sebi, nije naročito teško. Potrebno je samo da vas neko odande pozove. Budući da ima nekoliko nemačkih turističkih firmi koje tamo deluju, ovi pozivi su uključeni u putni aranžman. Po svom sadržaju, ovi aranžmani gotovo se uopšte ne razlikuju. Smeštaj i hrana su unapred utvrđeni. Čitav program boravka propisuje severnokorejska turistička agencija *Korean International Tourism Company (KITC)*, koja, razume se, preuzima brigu o svim turistima. Jedina razlika u ponudama jeste da li se putuje ili u grupi ili individualno.

Individualno putovanje je skuplje. Ali i manje stresno. Bar smo se tako nadali.

Osim nas, u avionu SA 121 bilo je još oko pedeset drugih putnika. Trećina su bili Azijci. Većina putnika, po načinu odevanja i opuštenom izgledu, ostavljala je utisak turista. Samo je nekoliko Zapadnjaka i Azijaca imalo odela i kravate, što je govorilo da je reč o diplomatama ili poslovnim ljudima.

U preporukama za ulazak u Severnu Koreju stoji da ljudi treba da budu prikladno odeveni. Za posete posebno značajnim mestima muškarci treba da na sebi imaju tamne pantalone od štifa.

Sandra je nosila izlizanu kožnu jaknu, majicu i farmerke; ja sam imao jaknu sa kapuljačom, ispod nje vuneni džemper sa rol-kragom, zbog moguće promaje, i naravno farmerke. Možda nas neće ni pustiti da uđemo u zemlju.

Posle sat vremena stjuardese nam podeliše formulare za ulazak u zemlju na listu formata A-5 i na ceduljici veličine

---

dlana, tankoj kao flispapir. Isto kao i prilikom podnošenja zahteva za dobijanje viza, što smo pre četiri nedelje posredstvom turističke agencije uradili u severnokorejskoj ambasadi u Berlinu, i ovde smo morali da upišemo svoje ime, datum rođenja, zanimanje i firmu u kojoj radimo, kao i podatke o svom saputniku i prirodi veze u kojoj se nalazimo.

U rubriku određenu za ime Tan je upisala *Sandra Šefer*, još je imala važeći pasoš na to ime. Što se tiče profesije, tu je baš slagala i, umesto novinar, upisala je *prevodilac za nemački i vijetnamski jezik*.

Budući lišen privilegije da imam dva imena, ja sam u tu rubriku upisao svoje pravo i jedino ime i prezime. Kao zanimanje upisao sam *nastavnik dramskih umetnosti*, a ne *komediograf*, jer nisam znao kako se u Severnoj Koreji odnose prema zabavi i smehu. Istovremeno sam u potpunosti preinačio svoj sajt i profil na socijalnim mrežama i svuda upisao svoju drugu profesiju, a ne profesiju televizijskog autora. Naime, ona se lako mogla pobrkati sa novinarskom profesijom. U Severnoj Koreji inostrani dopisnici su bili pod sumnjom da se bave špijunskim poslovima.

Naravno, rizik je i dalje postojao. Onaj ko pažljivo traži naći će na sajtovima na koje ne mogu da utičem tačne podatke o tome čime se zapravo bavim. Ipak, mi smo dobili ulaznu vizu.

U podeljenim formularima bilo je i pitanja koja su se odnosila na eventualni eksploziv ili oružje, kao i na elektronske uređaje koje sa sobom nosimo.

Ja sam imao laptop, a Sandra je nosila svoj ajped. A kad sam zakolutao očima, ona je zapisala da pored ajpeda nosi i ajfon.

U rubrici „devize“, napisao sam: 204,53 evra, 100 američkih dolara, 31,70 dirhama. A Sandra – oko 100 evra, 50–60 američkih dolara.

* * *

Gledano iz vazduha, Severna Koreja je ličila na vuneni pokrivač koji su psi nagrdili svojim šapama i zubima. Ali kako se naša letelica spuštala, tako se utisak menjao. Vuneni pokrivač se pretvorio u krpež. Polja svih mogućih oblika bila su oivičena živim ogradama, čija je pravilnost upućivala na rad ljudskih ruku. Videla su se gradilišta, prilagođena neprestanim promenama pejzaža. A između njih su bile skupine belih kuća i izdužene industrijske hale. Konačno se pred nama pojavi aerodrom. Naš pilot je prizemljio avion elegantno i sigurno. Na nekom drugom mestu putnici bi pljeskanjem pozdravili sletanje u zemlju odmora.

Beton piste je bio ispresecan sitnim pukotinama, po čemu je ličio na piste španskih ostrvskih aerodroma. Rulajući pistom, naš boing je protutnjao pored desetak drugih aviona. Duž njihovog belog aluminijumskog trupa, u visini prozora, protezala se debela crvena linija obrubljena sa dve uske plave crte. Iznad nje je plavim slovima pisalo *Air Koryo*. A pored toga se nalazio natpis na korejskom jeziku. Na nekim pistama nalazili su se i klipni avioni sa velikim propelerima. Na ivici aerodroma, poređani po veličini, stajali su tuponosi antonovi i tupoljevi. Ukoso u odnosu na nas, ali međusobno pravilno postavljeni. Preko prozora svih pilotskih kabina postavljene su marame. Moćna flota slepih letelica.

Čelo mi je utrnulo od siline kojom sam ga priljubio uz prozorsko staklo. Na isečku sveta koji se video kroz prozor nalazila se i aerodromska zgrada. Na njenom krovu bio je veliki portret nekog čoveka. Debelo lice, širok osmeh. Nedostajao je samo slogan *blend-a-med-winter-fresh* – svež dah za vašu okolinu. Ali, umesto toga, reči sastavljene od

crvenih slova upućivale su posetioce da to nije portret nekog azijskog, sredovečnog reklamnog modela već slika osnivača države Kim Il Sunga. Ispod portreta stajalo je *Pyongyang*, engleski način pisanja imena glavnog grada Severne Koreje.

Dvospratna staklena fasada izgrađena je u duhu šezdesetih godina prošlog veka. Trebalo je da pleni svojom impozantnošću, ali je ipak više ličila na sportsku halu nekog nemačkog provincijskog grada nego na aerodromsko zdanje prestonice naroda koji broji dvadeset četiri miliona ljudi. Reprezentativnost zdanja narušavao je i granični toranj. Dopola dovršen i oskudan, on je kao neki prašnjavi panj štrčao ka nebu. Pored njega je bleštala jedna prizemna građevina čija je blistava fasada od stakla odmah upadala u oči. Kuća je bila pokrivena krovom kakvim se u Nemačkoj pokrivaju automehaničarske radnje. Tačnije, tako izgledaju krovovi provincijskih automehaničarskih radnji.

Odmakao sam se od prozora.

Jedna stjuardesa nam je poželela dobrodošlicu u Korejsku Demokratsku Narodnu Republiku i pritom nas zamolila da ostanemo vezani za svoja sedišta sve dok avion konačno ne stane. Nisam razumeo ni reč kineskog jezika, ali sam isključio mogućnost da ta stjuardesa – što je učinilo osoblje prilikom sletanja u Abu Dabiju – Alahu zahvaljuje za srećan završetak putovanja. Ona je kazala ono što se uvek govori prilikom sletanja, i zatražila od putnika da ostanu vezani na svojim mestima, što se uvek govori i čega se niko ne pridržava. Ali u našem avionu niko se nije pomerio dok letelica nije konačno stala.

Najzad se začu škljocanje sigurnosnih pojaseva i lupanje ručnog prtljaga. Neko se nasmejao. Niko nije uključio mobilni telefon. Ja sam svoj ostavio u Berlinu, na pisaćem stolu. Mobilni telefoni su ovde zabranjeni. To znači da carinski

službenici svakom putniku oduzimaju mobilni telefon. Sandra je pritom rekla: „Trebalo bi pokušati!“

Sada su svi stajali. Neko ispred svog sedišta, neko u prolazu između sedišta. Mi smo sedeli. Sandra levo, a ja desno od prolaza. Iz četvrtog reda mogli smo da vidimo ljude u kabini i zapazimo da niko od personala nije pokušao da otvori vrata na avionu.

Pogledao sam na sat. Siva plastika, digitalne kazaljke, otporan na vodu. To je potrebno jer se ljudi često znoje. Nas dvoje smo već šezdeset dva sata bili na putu.

Počeo sam da preračunavam vreme. U odnosu na nemačko vreme Severna Koreja ide sedam sati unapred, a vremenska razlika između Pekinga i Pjongjanga iznosi jedan sat. Pošto nisam znao da li ovde postoji letnje i zimsko računanje vremena, nisam pomerao kazaljke. Možda u Severnoj Koreji vlada večna zima. U svakom slučaju, ovde se vreme drukčije računa. U Severnoj Koreji godine se zvanično ne broje od Hristovog rođenja, već od 1912, to jest od godine rođenja Kim Il Sunga.

Posle izvesnog vremena zapazio sam da moji prsti nežno dodiruju ručni sat. Ja sam ga zapravo mazio. Bio je to Izabelin poklon za rastanak. Veče pre poletanja kupili smo ga u jednom diskontu. Drugi parovi su veče uoči rastanka više voleli da provedu uz neku dobru hranu. A nas dvoje smo, držeći se za ruke, prolazili između policia sa izloženom robom. Levo sprejovi za kosu, desno tamponi i ulošci.

Moj sat, koji košta trinaest evra, pored ostalih funkcija, može i da budi svog vlasnika. Zato sam i izabrao baš njega. Mobilni nije mogao da me budi jer nisam smeo da ga ponesem. Osim toga, ovo sivo plastično čudo moglo je da meri i puls svog vlasnika.

Čovek ledenog pogleda

Naša se letelica približila nebeskoplavom ulazu. Odmah zatim izašli smo u severnokorejsko popodne. Vetar je bio vlažan, vazduh topao, a nebo sivo. Mirisalo je na proleće.

Kažiprstom sam pritisnuo dugme na satu pomoću koga se meri puls. Kad sam stupio na tlo, sat je zapištao. Moj puls je iznosio 121. Isto kao i broj našeg leta.

Na donjem nivou niskog zdanja sa staklenom fasadom gorelo je samo nekoliko neonskih sijalica. Činilo se da se čitava zgrada sastoji samo od jedne prostorije. Drveni zidovi, visoki koliko prosečan čovek, odvajali su tri četvrtine tog prostora. Ovde su sve pridošlice morale da sačekaju. Oni koji su odlazili nalazili su se u preostaloj četvrtini i mi ih nismo mogli videti.

Na svakom ćošku nalazile su se maslinastozelene uniforme. Napred levo nalazio se carinski šalter; ispred njega su stajali aparat za skeniranje i pokretna traka sa prtljagom putnika.

Poslovni ljudi su obrazovali grupe, pet Zapadnjaka i šest Azijaca. Turisti su uglavnom stajali u parovima. Samo je

jedan, čini se, bio sam. Bio je to čovek divovskog rasta, odeven u vojničke pantalone i jaknu boje pustinjskog peska sa bezbroj džepova na sebi. Idući okolo, on povika: „*Jangakdo?* Ko vozi za *Jangakdo*? Ima li koga ko tamo vozi? *Jangakdo!*“

Svi su išli u *Jangakdo internešenel*. U hotel za strance.

Priđe mu jedna seda debela Engleskinja, odevena u zele-nu vetrovku, sa tašnom preko ramena. On je nije razumeo. Ali ona je umela da se snađe: „Ima li ovde Nemaca?“

Odgovor stiže od mršave žene u poznim tridesetim, sa crvenim rasta-pletenicama. „Ja sam Austrijanka. Govorim nemački.“

„*Oh, sweetheart, would you help him?*“

Ispostavilo se da većina turista iz aviona pripada jednoj istoj grupi. Sedam dana obilaženja Severne Koreje. Sandra i ja se pogledasmo. Ona namignu.

„Da“, rekoš. „Bogu hvala.“

„Putovanje u grupi ne bih mogla da podnesem.“

„Moramo istrajati.“

Na kraju zdanja, tamo gde se izlazi napolje, čekali su Korejci u tamnim odelima i uvek po dvojica. Uglavnom muškarci. Ono malo žena nosilo je crne kostime i suknje čija dužina je bila tačno do kolena. Po načinu na koji su te osobe stajale bilo mi je jasno da smo nas dvoje predmet veće pažnje nego oni što su putovali u grupi. Na oku nas je držao po jedan vodič. Da smo u grupi, oni bi svakako izgubili pregled situacije.

Ko će nam biti dodeljen, to se sa našeg stanovišta nije moglo utvrditi. Oni će nas već naći.

Dok smo čekali na naše kofere ja sam se zabavljao tako što sam posmatrao carinike. Kao i carinici svih ostalih zema-lja, i ovi su imali bezizražajna lica, crtu umesto usta i oči koje su sumnjičavo letele tamo-ovamo.

Pomislio sam na Sandrin ajfon i pokušao da dokučim koliko će oni pokazati dobronamernosti prema vlasnici jednog takvog telefona, koja ima nameru da taj aparat zadrži pored sebe. U najboljem slučaju, vratiće nas natrag.

Iznenada iza sebe začuh Sandrin glas.

„Oh, no, I am no Korean. I'm Vietnamese.“

„Vietnamese, really?“ Engleskinja se izvini. Sandra pomeću reč *vacation* – odmor, i još reče kako je ovde sve pomalo čaknuto. I da je moguće da ona liči na Korejku.

„Kako?“

„Ona je pomislila da sam ja jedan od vodiča“, reče Sandra, a onda odmahnu glavom i pokaza u pravcu izlaza. „Ja ipak ne ličim na one žene.“

„Naravno, one ne nose kožne jakne.“

„Po liku, Zeko, po liku mislim.“

Pre nego što sam uspeo da kažem šta sam zapravo mislio, ona reče: „Pa stvarno, Zeko!“ Njene bademaste oči uvređeno su zablistale.

Uskoro se na pokretnoj traci pojavije Sandrina tašna i moj kofer. Tek što smo uzeli svoj prtljag, jedan carinik nam dade znak da mu priđemo. Lice mu je bilo prepuno bora, a oči boje glečera.

On pokaza na aparat za skeniranje prtljaga. Obuze me talas vrućine. Da bih se uverio da li misli ozbiljno, pokazah mu prstom prvo na svoj kofer, a onda na aparat za skeniranje. Prema meni polete nekoliko oštrih korejskih reči.

Podigoh svoj kofer samsonajt sa pokretne trake. Ledeni pogled pokaza mi na malu službenicu koja je radila na aparatu za skeniranje. Ruž za usne i crvenilo na obrazima davali su joj izgled devojke na zimi sa slike nekog slikara naivca. Da umesto uniforme ima krznenu kaput, pomislio bih da sam usred zime.

Onaj carinik stisnu oči, na licu mu se pojavi nekoliko bora. I pritom nešto zareža. Bucmasta službenica dva puta poslušno klimnu glavom.

Rendgenski aparat prvo proguta moj kofer, a onda Sandrinu putnu torbu. Po čelu mi izbiše graške znoja, naočari mi skliznuše sa nosa. Poslednji put sam se tako osećao kad sam stajao ispred velike karte sveta i kad je trebalo da na njoj pronađem Severnu Koreju. Evo, sada mi je to pošlo za rukom.

Da li će njena pretraga biti uspešna?

Nas dvoje smo dugo razmišljali čime bismo, kada se za to pojavi prilika, mogli da usrećimo starosedeoce. Pritom nismo hteli da im, kao stari pomorci, poklanjamo ogledalca i staklene perle. Osim toga, to nije smelo da liči na poklone već na stvari koje se nose radi sopstvenih potreba.

Da ćemo već na tranzitnom području upasti u nepriliku, tome se nisam nadao. Strogo uzev, mi još nismo ušli u zemlju.

U oba prtljaga stavili smo po pola kilograma čokolade, podeljene na table od po dvadeset grama. Na svakom komadu stajala je po jedna poslovice. Na primer: „Ko visoko leti, nisko pada.“

Prva optužba: podmićivanje povezano sa širenjem bunтовničkih parola.

Osim toga, Sandra je u Pekingu i Abu Dabiju kupila nekoliko luksuznih časopisa sa slikama. Druga optužba: unošenje neprijateljskog propagandnog materijala. Inostrana brošura, namenjena putnicima u Severnu Koreju, može biti ocenjena kao neprijateljska delatnost.

U koferu sam nosio i model poršea. Nameravao sam da u Pjongjangu napravim fotografije igračaka sportskih kola; trebalo mi je to za *Fejsbuk* stranicu moje poslednje knjige. U njenom završnom poglavlju Sandra i ja nagi igramo oko

---

jednog poršea. O mojim foto-namerama Sandra nije ništa znala. Četvrta optužba: uvoz malog crvenog automobila.

Četvrta nezvanična optužba: „Zeko, pa ti nisi normalan.“

Već sam bio ljut zbog Sandrinog trijumfa koji će osetiti kada me budu hapsili. Mada sam svoj telefon ostavio kod kuće.

Na okruglom licu službenice kraj monitora nije se mogla videti nikakva reakcija. Ili je aparat bio prevara, kao neke rakete koje se pokazuju na severnokorejskim paradama, ili je ona tražila nešto opasnije od čokolada, ilustrovanih časopisa i igračaka. Mobilni telefon, na primer.

Naborani carinik pokaza na krstiče upisane na Sandrinom formularu pored rubrike *Hand phone, cell phone and other communication means*.

Sandra odmahnu glavom.

Uniformisani je pogleda u oči. Ispusti iz sebe neku reč. Svakako ne lepu.

Da mu skrenem pažnju, pokazah na svoj laptop. Sa ovog malog kompjutera detaljno i temeljito sam uklonio sve kompromitujuće podatke. Ovaj aparat sam zvanično naveo kao sredstvo pomoću koga ću na licu mesta obrađivati svoje fotografije napravljene tokom odmora.

On me nije ni pogledao.

Možda je na ovom mestu već trebalo da saznam da više nikad nećemo videti aerodrom.

„Sad mu ga predaj“, navalio sam.

Sandra me poslušala. Međutim, mogli su da je uhapse zbog načina na koji je svoj mobilni gurnula u ruku naboranog carinika.

Moj puls je sam sebe prevazišao.

Prilikom prolaska kroz detektor za metal ništa se nije čulo, ništa nije zapištalo. Na carinskom šalteru uniformisani

službenik udari pečate na naše pasoše – i zadrža ih kod sebe. Sada su posedovali tri naše stvari.

Ipak, smeli smo da napustimo tranzitno područje. Konačno smo i zvanično bili u zemlji koja je dve nedelje ranije izvršila svoju poslednju atomsku probu.

Nismo imali vremena ni da odahnemo a već su nam prišla dva muškarca.

„Gospođa Šafer, gospodin Ajzert?“

Stajali su ispred nas osmehujući se, obučeni u svoja crna odela. Na reveru su imali bedž sa slikom dvojice večitih vođa Kim Il Sunga i Kim Džong Ila, postavljenih ispred crvene zastave.

Do 2011. Severna Koreja je bila jedina zemlja kojom upravlja jedan mrtvac. Otac nacije Kim Il Sung, posle njegove smrti 1994, proglašen je za večitog predsednika. Njegov sin Kim Džong Il, po starom konfučijanskom običaju, proglasio je trogodišnju žalost. A kada je 2011. umro Kim Džong Il, i on je ubrzo dobio titulu Večnog generalnog sekretara Radničke partije Koreje i Večnog predsednika Nacionalnog saveta odbrane. Tako je Severna Koreja, bar zvanično, postala jedina zemlja u istoriji sveta koju vode dva mrtvaca.

Budući da dotične ličnosti, po samoj prirodi stanja u kome se nalaze, svoju uzvišenu dužnost mogu da obavljaju samo pasivno, državne poslove od 29. decembra 2011. vodi lider treće generacije Kimova: Kim Džong Un, najmlađi sin Kim Džong Ila. Rođen je 8. januara 1984. godine. Ali, radi boljeg usaglašavanja datuma njegovog rođenja i rođenja Velikog oca nacije Kim Il Sunga, za godinu rođenja Kim Džong Una zvanično je određena 1982. godina. Tako je sadašnji predsednik napunio trideset godina i započeo svoju vladavinu upravo na stogodišnjicu rođenja osnivača države i oca nacije. Odmah zatim Kim Džong Un je postavljen za

vrhovnog komandanta Korejske narodne armije, nekoliko meseci kasnije dobio je čin maršala, a zatim i mesto prvog sekretara Radničke partije Koreje. U međuvremenu, proglasio je sebe i za Velikog vođu, što se njegov otac za života nije usudio da uradi. Radi spremanja za ulogu budućeg diktatora, Kim Džong Un se više godina školovao u švajcarskom gradu Bernu.

Pogledi naših vodiča išli su od naših lica do fotokopija pasoša i natrag. Po svemu sudeći, dosta smo ličili na svoje fotografije u pasošima i zahtevima za izdavanje viza. „Dobro došli u našu Koreju“, srdačno je rekao viši od te dvojice. Osim teškoća pri izgovoru nekih nemačkih glasova, čini se da su dobro naučili nemački jezik na Univerzitetu „Kim Il Sung“.

„Pa ovo su deca“, promrmljala je Sandra. Naši vodiči, činilo se, nisu imali više od šesnaest godina. Samo je onaj koji nam se obratio dosta izrastao. Imao je uredno očešljanu tamnu kosu, a pune usne su skrivale niz oštrih belih zuba. Ispod crnog odela nosio je svetloplavu košulju i crnu leptir-mašnu.

Drugi je bio niži, ali stameniji. Na začešljanoj kosi svetlucau je gel. Čelo mu je bilo visoko. Ispod gustih i debelih obrva blistala su dva crna oka. I njegova košulja bila je svetloplava, ali je na kragu imala dugmad, i imao je kravatu blistavosrebrnaste boje.

„Zdravo, dobar dan.“ Sandra je pružila ruku, ja učinih isto. Prvi put u životu imali smo priliku da dotaknemo prave Severnokorejce. Šake su im bile tople.

„Jeste li lepo putovali?“ Bila je to napamet naučena fraza. Manji je dohvatio Sandrinu putnu torbu.

Rekosmo da smo zadovoljni putovanjem.

„Ja se zovem Čung“, reče visoki.

„A ja Rim“, kaza niski.

„Oni tamo“, reče Sandra, „oduzeli su mi mobilni telefon.“

„O, ne brinite“, visoki je očigledno bio šef. „Službenici će ga sačuvati. I vaše će pasoše sačuvati, takođe. Kad krenete natrag, u svoju otadžbinu, sve će vam biti vraćeno.“

„To je lepo“, odvrati Sandra, „ali mi se nećemo vraćati avionom.“

Sa lica našeg vodiča nestade osmeh.

Da bismo malo bolje upoznali zemlju, nas dvoje smo odlučili da iz Pjongjanga u Peking otputujemo vozom. Otuda se pojavio problem čuvanja mobilnog na aerodromu na koji se mi više nećemo vraćati. Duguljasti gospodin Čung je shvatio u kom grmu leži zec. I obećao je da će se pobrinuti za to.

Dijalog između njega i naboranog carinika ličio je na rafalnu paljbu. A mali gospodin Rim nam je predložio: „Zašto ne biste izašli napolje na lep sunčan dan!“

Poslušali smo ga. Mada sunce nije sijalo.

Napolju je u redu stajalo nekoliko modernih minibuseva, sve blistaviji jedan od drugog. Svi iste marke, sa srebrnastom rešetkom na prednjem delu. Savršeni inostrani proizvodi i pravi izazov za ljubitelje automobila. Popesmo se u jedno od tih vozila, koje nije imalo brisače za staklo. Gole metalne drške pritiskale su stakla. Neki zbrčkani starac – sivo odeo, kratke ruke, kratke noge – pažljivo je brisao poslednje trunke prašine sa kola. Bio je to najstariji Severnokorejca koga smo videli.

„Sačekaćemo dok se gospodin Čung ne vrati“, nasmešio se gospodin Rim. Ispod njegove veselosti vrebalo je nešto što se nije moglo tako lako definisati. Pogled mu je pao na moj sat. „Želite li da znate koliko je kod nas sati?“

„Moralo bi biti sat više nego u Pekingu, ili kako?“

Gospodin Rim je pogledao na svoj sat. Vrlo kratko. Ipak, mogao sam da utvrdim boju kaiša. „Sada je tačno šesnaest časova i četrdeset minuta.“

Moj sat, navijen po pekinškom vremenu, pokazivao je četiri sata po podne. Moje sivo čudo, dakle, nije crklo već posle tri dana? Navio sam ga na šesnaest sati i četrdeset minuta – na Kim Il Sungovo vreme.

Oko nas su ljudi ulazili u minibusove, samo je grupa odevena za kružno putovanje ušla u veliki autobus. Gospodin Čung nam se pridružio. „Gospodo Šafer, stvar oko vašeg telefona biće odmah rešena.“ Dok je prenosio ovu vest bio je poletan i pun neke radosne nade. Uopšte uzev, on je bio simpatičniji član naše dvojke. Njemu su se i oči sijale.

Što se tiče moje saputnice, ona je poslednju cigaretu popušila pre više od četiri sata, pa je zato njeno sledeće pitanje išlo u tom pravcu: „Sme li se ovde pušiti?“

„U našoj zemlji možete pušiti gde vam je volja.“ U glasu gospodina Rima osetio se ponos. Očigledno je znao kako zapadna demokratija brutalno gazi ljudska prava svojih građana koji ne mogu da se odreknu cigarete.

„Volim ovu zemlju“, klicala je Sandra. Na te reči svi se pomalo trgnusmo. A ona dodade: „Zbog njenog odnosa prema pušačima. Ostalo tek moram da upoznam.“ Sandra ponudi svoj marlboro, zauzvrat, gospodin Čung izvadi paklo u zlatastom pakovanju. Ona prijateljski odbi: „Možda kasnije.“ Posle toga naši vodiči se poslužiše svojim cigaretama. Gospodin Čung galantno pruži svoj upaljač.

Sve troje zadimiše. Udružiše se. Ostalo je samo još da sa prekrštenim nogama sednu ukrug.

Jedini ja nisam pušio, nalik na trgovca „vatrenom vodom“ koji ne želi da sa Indijancima sklapa prijateljstvo.

„Nemojte se čuditi, gospodine“, reče Sandra i cigaretom pokaza na mene. „On je pomalo čudan. Ne puši, ne pije alkohol, pa čak ni kafu ne voli.“

Gospodin Čung se izbeči na mene: „Vi ni kafu ne pijete?“
„Ne.“

Gospodin Čung se iskliberi: „Jeste li uopšte Nemač?“

Onom zbrčkanom čiči umalo ne ispade krpa iz ruke, pa se svi glasno nasmejasmo tom prizoru.

A onda se iza oblaka probi sunce i kosi popodnevnici zraci zlatnim sjajem obasjaše Sunan, aerodrom u Pjongjangu. Želeći da pojača tek rođeno poverenje, Sandra reče: „Kod nas u Nemačkoj ljudi se jedni drugima obraćaju sa 'ti'. Dakle, ja sam Tan.“

Meni srce prestade da kuca.